

zsidóság üldöztetésének történetéhez. *Iratok a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei levéltárból.* Magyar Auschwitz Alapítvány, Bp., 1994, 1–2. füzet.

60. *Pinkas ha'kehilot*, 359–364. o. Lásd még Ferenczy 1944. május 29-i jelentését.

61. Lásd a 6. függelékét.

62. Salgótarján zsidó lakossága a város összlakosságának mintegy 6,2%-át tette ki 1941-ben. 1946-ra a zsidók száma 852-re, azaz 1,2%-ra csökkent. Az 1950-es évek végén a közösség 150 főt számlált, Berkovics Izidor vezetése alatt. *Zsidó Világkongresszus*, 4. sz. (1947. április 15.), 2–3.; 13–14. sz. (1949. május), 19. és 24.; *Új Élet*, 1957. augusztus, 1958. március 15.; *Pinkas ha'kehilot*, 518–520. o.

63. Ferenczy 1944. május 29-i jelentése.

64. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 84–85. és 114. o.

65. Lásd a 6. függelékét.

66. Ferenczy 1944. június 7-i jelentése. Israel Police, Bureau 06, Eichmann Trial 1320. dok. Ferenczy 1944. június 12-i jelentése. Veessenmayer 1944. június 30-i táviratában azt jelentette, hogy 50 805 zsidót deportáltak a III. zónából, és hogy az I–III. zónából deportált zsidók összlétszáma 340 162 volt. *RLB*, 182. dok.

67. A helyi kormányzati szervek és üzemek által benyújtott ilyen kérvények példáit lásd *FÁA*, 2:499–502., 507–510., 513–514., 516–517., 519–532., 556–565., 644–647. o.

68. A memorandum szövegét lásd *uo.*, 540–548. o.

69. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 114–116. o.

70. *Uo.*, 118–119. o.

71. Dr. Szilágyi Dénes (Denis Silagi) szerint, aki dr. Varga közeli munkatársa volt a Zsidó Munkaközösségben, a hagyományos hitközségi vezetőséggel szemben álló revizionista-cionista szervezetben, dr. Varga azután követett el öngyilkosságot, hogy Stern Samu megfenyegette, panaszt tesz ellene a Gestapónál. Lásd Szilágyi írását: „A Foiled Jewish Political Venture in Hungary, 1939–1942.” In: *The Tragedy of Hungarian Jewry. Essays, Documents, Depositions*. Szerk.: Randolph L. Braham. New York, The Institute for Holocaust Studies of The City University of New York, 1986, 234–235. o.

72. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 119–121. o. Herskovits Fábián másképp számol be a felhívás megszületéséről. Azt állítja, hogy a felhívás tervezetét ő fogalmazta meg és Somló, aki a szomszédja volt, és hogy a Zsidó Tanács jóváhagyta és átadta Munkácsinak újrafogalmazás végett. Herskovits szerint Munkácsi ekkor azt a szöveget is felhasználta, melyet Pásztor Béla készített, aki szintén szorgalmazta egy ilyen felhívás kibocsátását. Herskovits kijavított példányát Faragó Tiborné újragépelte a „rabbinátusi irodán”, aztán 2000 példányt sokszorosítottak. Herskovits Fábián nyilatkozata, *YIVO*, 768/3581.

73. Munkácsi, *Hogyan történt?*, 121–123. o.

74. Herskovits azt állítja, az összeesküvőket annak nyomán tartóztatták le, hogy följelentette őket egy tanító, aki megkapta a felhívás egy példányát dr. Lázcer Dénes vallásánartól, aki Grünwald Jenő zsidó gimnáziumi tanártól kapott néhány másolatot terjesztésre. Herskovits Fábián nyilatkozata. A további részleteket lásd a 29. fejezet Ellenállás c. részében.

75. A sokat vitatott kérdést, hogy mit és mikor tudtak meg a zsidó vezetők a koncentrációs táborok valóságáról, a 23. fejezet elemzi.